

Ս. ԳՐԱԿԱՆ

Ի Ե Թ Ա Ն Ո Ս Ա Յ Ա Ռ Ա Ք Ե Ա Լ Ը

Գ Լ Ո Ւ Խ Ե Զ Ո Ր Ր Ո Ր Դ

Գամաղիլէլի հետ իր ունեցած հանդիպումէն յետոյ, Սողոմ կորսնցուց իր հոգիի բարեխառնութիւնը եւ դարձաւ օտարոտի ու վտանգաւոր։ Ուխտած էր ի դին ամէն բանի վերջ տալ Գալիլայցիներու աղանդին։ Շուտով իրեն միանալու եկան նախանձայն յոյ րայց մուշ ուսեր, միակամի Զատորը, դամասկոսցի Զիպլումը եւ ուրիշներ, որոնք համար ոճիրն ու չարիքը հանապազօրեայ հացին պէս թարմ էին ու հեշտ։

Գործին օրինաւոր ընթացք մը տալու համար, խնդրեցին քահանայապետէն որ լիազօրէ գիրենք աստուածահաճոյ այս գործին համար։ Կարճ ժամանակուան մը մէջ այս խումբը սարսափեղ զարձաւ Երուսաղէմի։ Սողոմ, այս շահատակներով շրջապատուած, կ'երեւար Տաճարին հրապարակը, յոճախօս Հրեաներու Սինակոկներուն առջեւ, եւ նոր վարդապետութեան հետեւող ծանօթ մարդերու դռններուն դիմաց։

Կասկածելիները կը ձերբակալուէին եւ կը բերուէին Տաճար, կը դանակոծուէին, կը խարազանուէին, կը քանդակուէին, մինչև որ հրաժարէին նոր աղանդէն։ Օտարականի հետեւորդները մահուան հրեշտակ կ'անուանէին Սօզորը, որ Իսրայէլի Աստուծոյն ծառայելու նախանձէն գինովցած, մոռցած էր ամէն չափ ու սահման։

Օր մը երբ նոր հաւատաքննիչը նստած էր Տաճարի բանտին կից խուցերէն մէկուն մէջ, իր առջև բերին Յովսէփ Նիքաթորը ներկարար։ Սողոմ կը ճանչնար զինքը Կիլիկիցիներու սինակոկէն։ Պարզ ու բարեպաշտ գործաւոր մըն էր. կը հաւատարմ Մեսիայի մօտալուս գայտեան եւ կը պահէր Օրէնքը, հաւատարիմ աւանդապահ մը նման։ Սօզոմ յաճախ կ'այցելէր Նիքաթորին եւ կը սիրէր անոր պարզ ու ջերմ հաւատքը, իսրայէլի նահապետները յիշեցնող։ Խմացած էր յետոյ, որ ան տարուած Ստեփանոսի քարոզութիւններէն, ջրհատողնայ եղած էր։ Այժմ կեցած էր ան հաւատաքննիչին առ-

ջեւ, շրջապատուած Տաճարի պահակներէն, որոնք զինուած էին ծանր մարակներով։ Նիքաթորին դէմքը ուռած էր եւ ծածկուած վէրքերով։ Սողոմ դամեց իր նայուածքը ձերբակալուողի մանկունակ դէմքին, երկու Կիլիկիցիները պահ մը իրարու նայեցան, ինչպէս իրարու պիտի նայէին բազէն ու աղանդին։

— Վերջին անգամ ե՞րբ Տաճար բերիր քու քաւութեանդ պատարադը», հարցուց Սողոմ։

— Մեսիայի յայտնութենէն առաջ», ըսաւ Նիքաթոր խաղաղ ու քնական ձեւով։

— Մեսիայի՞ յայտնութենէն առաջ, ո՞ր Մեսիայի մասին է որ կը խօսիս։

— Ազատարար Մեսիային, եղբայր Սօզոմ, որ չարչարուեցաւ եւ մեռաւ խաչին վրայ մեր մեղքերուն համար, ապա յարութիւն առաւ մեռելներէն, և որ այժմ կը հըրաւիլէ գմիք բոլորն իր արքայութեանը։

Սողոմ խաժառի շրթները եւ զգաց թէ կը քրտնէր գայլոյթէն։ Բնազօրէն սեղմուեցան բուռնցքները, սակայն կրցաւ բռնել ինքզինքը։ Ամբաստանային մանկունակ ու անմեղ արտայայտութիւնը, որ իրեն ծանօթ էր վաղուց, զինաթափ ըրած էին զինքը։

— Իայց բարեկամ, դուն զո՞ւ մըն ես արտութեան, մոլորեցուցիչները խաբած եւ շեղեցուցած են քեզ քու մաքուր եւ ուղիղ հաւատքդ։

— Ի՞նչ կ'ընամ ընել, եղբայր Սօզոմ, երբ Մեսիան եկած է արդէն», ըսաւ Նիքաթորը, բնական ու համոզիչ շեշտով մը։

— Ներս արեւք, հրամայեց Սօզոմ, «եւ հասկցուցէք այս հայոցիչին իր մոլորութիւնը»։

Նոր հաւատաքննիչը հեշտանքի եւ ցաւի տաթորինակ զգացումով մը դիտեց Նիքաթորը, երբ պահակները կը խարազանէին անոր մերկ կոնակը։ Արիւնք պուտ պուտ կը կաթէր իր կապտորակ մարմնէն, սակայն ոչ մէկ մայն իր շրթներէն։ Միայն երբ այլ-

եւս մօտ էր զգայալորիկ ըլլալու, իր շրթները կը մրմնջէին հագիւ լսելի ձայնով. «Տէր քու ձեռքդ կը յանձնեմ հոգիս»։ Սօղոս ցընցուեցաւ Սաղմոսի այս խօսքերէն, որ Նիքաթորի մարմնէն կաթող արիւնէն աւելի տաք էր ու խոովել։ Անկէ յետոյ ան կարծեց թէ իր կոնակին էր որ կ'իջեցնէին հարուածները։ Կոտտացող իր ոսկորներուն մէջէն զանգակներու նման կը ձլար բան մը որ ցաւ չէր, այլ տեսակ մը այրուէք որ ալիք ալիք կը բարձրանար իր ներսէն։ Յուզումի գոլ, իողմտանքի նիզակո՞ւմ, ամօ՞թ, դժուար էր բռնէ։ Սօղոս կը նայէր դետին փռուած Նիքաթորին, առանց ատելութեան բայց առանց դուժի։

Այդ դիչեր Սօղոսը չկրցաւ քնանալ, ինչպէս պատահած էր իրեն Ստեփանոսի մահուան դիչերը։ Կ'զգար թէ Իր ատելութեան ալիքները հեռուներէն մեկնող, կը փշրւէին իր սրտի ափին, անգոր ու հեղձամղձուկ։ Անտուած մեր հայրերուն, կը մըրմնջէին իր շրթները, ինչ որ կ'ընեմ քու փառքիդ եւ Ս. Թորայիդ համար է։ Գիտես զուն իմ սիրտս եւ քննած երկկամուկներս։ Հայր երկնաւոր, լուսաւորէ իմ ճամբաս եւ զօրացուր զիս, հասարակաց չարիքը յաղթահարել կարենալու համար»։

Սօղոսի հոգին խռովքի մէջ էր։ Հազիւ աչքերը պոցած, երազ մը տեսաւ, երկինքէն հրեշտակ մը կ'իջնէր, մինչեւ մէջքը կը թաղուէր հոգին մէջ, միայն իր դէմքն ու երկու թևերը կը շարժէին հողէն դուրս։ Յետոյ նշմարեց որ ան նման էր Ստեփանոսին, չող ու յստակ կերպարանքով, արեւու ճառագայթներուն ներքեւ հալող ձիւնին նըման, իսկ իր շուրջի քարերը մէկ մէկ զլուխներ էին, բոլորն ալ կարծես ծանօթ Սօղոսին։ Ապա նշմարեց զարմանքով որ այդ գանկերը քով քովի կու գային, վերածուելու համար հսկայ չէնքի մը, որուն դրան առջեւ կեցած էր Մեսիային նմանող մէկը, որ հեռուէն կը նայէր Սօղոսին։ Երբ արթնցաւ զրօտներէն մէջ էր ու կը հեւար իր յուզումէն։

Անկողնէն ելաւ շատ ուշ, հսկառակ իր սովորութեան։ Արագ հազուեցաւ եւ դուրս ելաւ։ Մարդերէ խոյս տալու խուլ փափաք մը ունէր։ Առանձնութիւնը յաճախ պահանջըն է բազմամբոյ հոգիներուն։ Արեւը լը-

ուացուած վարչամակի մը նման կը փռուէր նրուաաղէմի վրայ։ Գտաւ իր ընկերները որոնք իրեն կ'սպասէին Տաճարի հարաւային դրան առջեւ, նոր դոհներու ռեսորդութեան երթալու համար։ Ընկերներուն ուշադրութենէն չլրիպեցաւ Սօղոսի յոգնած ու մըտածկոտ դէմքը։

Այդ օր ի մտի ունէին ձերբակալելու փիլիպպոսը որ ընկերն էր Ստեփանոսին և վերակացուներէն մին՝ Նազովքցիի համայնքին։ Կը բնակէր պողովաճառներու փողոցը, ոչ շատ հեռու վերին քաղաքի մուտքէն։ Երբ ներս մտան գլխաւոր դռնէն եւ անցան պարտէզէն, որ կ'առայնորդէր փիլիպպոսին բնակարանը, զգացին թէ զատարկ էր տունը։ Սօղոս զայրոյթով աչքէ անցուց չէնքը, յետոյ մեկնեցաւ Իրեններով։ Իրեն կը թուէր թէ Երուսաղէմը տակաւ կը պարպուէր յունախօս Հրեաներէն։

Երբ Սօղոսը իրեններով մօտեցաւ ոչխարներու դրան մօտիկը եղող տուններուն, բոլորն ալ նոր շինուած, յիշեց իր ընկերներէն Բար-Նաբասը, որ կը բնակէր իր այրի և մեծահարուստ քրոջ Մարիամին հետ։ Մարիամ Կիպրացի էր, իր ամուսինի մահէն վերջ Երուսաղէմ փոխադրուած։ Սօղոս քանիցս տեսած էր Բար-Նաբասը նոր աղանդի հետևորդներուն հետ, եւ վստահ էր թէ ան եւս որսացուած էր անոնցմէ։ Սակայն այդ առաւօտ Սօղոս չէր ուղիւ կարծես հանդիպիլ իր երեմնի բարեկամին։ Գիտէր նոյնպէս թէ Բար-Նաբասի քրոջ տունը կը հաւաքուէին Գալիլային եկող կիները, Օտարականի աշակերտներու հետ Երուսաղէմ եկած։ Ո՞րտափումի այդ երկնադրանքին մէջ իր ոտքերը կարծես ակամայ կանգ առին Բար-Նաբասի քրոջ դրան առջեւ, որ իրեն ծանօթ էր վաղուց։

Ջարկին դուռը, սպասուհին բացաւ զայն եւ տեսնելով Սօղոսն ու իր ընկերները, ճշտելով ներս փախաւ։ Քանի մը վայրկեան վերջ Բար-Նաբասը երեւցաւ, խաղաղ ու ժպտուն։ Երկու բարեկամները իրարու նայեցան անձայն։

— Բարի եկած էք եղբայր Սօղոս, զուն եւ ընկերներդ», ըսաւ Բար-Նաբաս։

— Բարին հեռու է վատերէն», ըսաւ Սօղոսը, եւ անդին դարձուց իր դէմքը, չըտեսնելու համար իր բարեկամին երեսը որ

իրեն կը նայէր խորունկ արամուծութեամբ:

— Շնորհակալ եմ, եղբայր Սողոս, կ'աղօթեմ քի սրտէ որ Աստուծո՛ւ օգնէ քեզիք:

— Վատին աղօթքը կուռքերու ծխուած խոնկին պէս է, յարեց Սողոս, եւ ես եղբայրը չեմ անոնց որոնք կ'անարդեն իրենց հայրերու Օրէնքն ու աւանդութիւնը:

— Կ'աղօթեմ, կրկնեց այս վերջինը, որ արթննաս չարիք դործելու ճամբուդ վրայ եւ ըլլաս աւելի ազնիւ ու մարդկային, վասնորից քու ըրածներդ բաժինն են սատանային եւ ոչ թէ Աստուծոյ:

— Այսպէ՛ս կը խօսին քահանայապետի պատգամաւորին հետ», բաւ Ձառքը եւ մտախօլ հարուածեց անոր երեսը: Սողոս տեսաւ արիւնը որ կը կաթկթէր իր բարեկամի գէմքէն եւ կը ներկէր իր ճերմակ վերարկուն: Հալածիչը չէր կրնար հաւատալ իր աչքերուն, որ հպարտ ե բուռն Բար-Նաբասը կրնար հանդուրժել այս բոլորին: Իսկ այս վերջինը տրտում ժպիտով դարձուց միւս երեսը եւ մնաց լուռ: Սողոս տարօրինակ զգացումէ մը խաթուած դարձաւ իրեններուն եւ հրամայեց որ մեկնին:

Այդ վայրկեանէն սկսեալ, հաւատաքննելը դինովի պէս էր, կարծես թունաւորուած ըլլար:

Այդ օրէն յետոյ ամէն անգամ որ կատկածելի մը հանդիպէր, կ'զուշանար մօտենալու, իր աչքերուն կը պատկերանար Բար-Նաբասը, որ հարուածին կը դարձնէր միւս երեսը: Սողոս տարակոյսներով շրջապատուած, կորսնցուցած էր իր քաղութիւնըն ու վճռականութիւնը: Իր զոհերը զինք կը դիտէին ամէն վայրկեան, երբ կարդար, մըտածէր, կամ աղօթէր: Անոնց տեսլական մերձեցումները կ'սկսէին թանձրացած պատկերներով, պաղ ու մեռելային, եւ ունէին այնպիսի ճշգրտութիւն մը, որմէ զուրկ էին Իրականութիւնները: Աստուած իմ, կը մրմնջէր իր սրտի խորէն, ինչ որ կ'ընեմ քու փառքիդ համար է, պաշտպանէ զիս, մի թողոր որ տեսիլները ընեն այն՝ ինչ որ չըրին կենդանի մարմինները: Այժմ կ'զգար թէ երազները աւելի մեծ ուժ ունէին քան իրականութիւնը: Գիշերները այլեւս ուրիշ բան չէին բայց երկարատեւ երազ մը, իսկ ցերեկները տարբեր չէին գիշերներէն:

Երուսաղէմը սակայն տակաւ կը պար—
(Շար. 3)

պուէր յունախօս Հրեաներէն. անոնցմէ ոմանք՝ Սողոսի եւ իրեններու աճէն խոյս տուած էին հեռաւոր գաւառները, Սամարիա, Գալիլիա եւ ծովեզերեայ մասերը երկրին, ուրիշներ մինչեւ Դամասկոս եւ Անտիոք: Անոնք բոլորը իրենց հետ տարած էին Մեսիայի դաստեան աւետիսը որ դարնան խոսններու նման կը հնչէր ամէնուրեք: Հոգը պատրաստ էր եւ սերմերը կ'անէին տրագ, արիւնով թրջուած հողերուն ծոցը:

Ընչէ՛ր այդ օրերուն որդուեցաւ որ լիագոր մը զրկուի Դամասկոս, ձերբակալուելու եւ Երուսաղէմ բերելու նոր աղանդին հետեւորդները: Դամասկոսի Նաբասեան տարբեր իշխանին յարաբերութիւնները շատ բան էին քահանայապետին հետ: Տարին անգամ մը, Քաւուքեան տօնին, ան իր նուէրները կը զրկէր Երուսաղէմի Տաճարին եւ հետեւաբար կրնար գործակցել զրկուած լիագորին, այս աստուածահաճոյ դործին համար: Ամէնէն յարմարը նկատուեցաւ Սողոս: Նամակներ դրուեցան նոյնպէս Դամասկոսի սինակովի գլխաւորներուն, հրահանգելով որ օգնեն իրենց ներկայացուցիչին:

Սողոս ուրախ էր Երուսաղէմէն հեռանալուն համար, որովհետեւ ինքն իր մէջ երկփեղկուած եւ ինքզինքին հետ անհաշտ հողեվիճակի մը մէջ էր այլեւս: Տկարութիւն, նահա՞նջ, ինքն ալ չէր դիտեր: Հոգին զազոտիքներ ունի որ դիւրին չէ մակարեւելի: Իր միտքը այժմ նման էր պատերազմի դաշտին ուր կը մարտնչէին իրարու հակադիր զգացումներ, առանց զիրար հերքել կարենալու: Կը հաւատար թէ թափուող արիւնները առանց պատճառի չէին, միւս կողմէ կ'զգար թէ հալածանքն ու խստութիւնը չէին ազդեր Ստեփանոսի, Նիքաթորի եւ Բար-Նաբասի նման հոգիներուն, որոնք կրնային ժպտիլ մահուան:

Իրեն կը թուէր թէ Օտարականին հետեւորդները հոգեկան նոր կարգի մը կը հրահանգնէին, որ ապագային կը նայէր, եւ լեցուն էր արեւով ու հաւատքով, մինչդեռ իր մտածումը ծառի մը նման արմատացած էր անցնալի աւանդութեան խորը: Առաքիլներուները որոնց պապական էր, իրենց ալ բերէին միայն: Կակուղացած իր ջիւղերով եւ փխրուն իր հոգիով կ'ուզէր լալ, բայց չէր կրնար:

Ե.